

Skeiða- og Gnúpverjahreppur

Rebekka Rut Ingvarsdóttir

Árnes

801 SELFOSS

Iceland

Garðabær, 12.12.2024

Málsnúmer: 202501-0116

LA

Efni: Stækkun Búðanámu. Vinnslutillaga vegna breytinga á aðalskipulagi.

Vísað er í tölvubréf sem barst í gegnum Skipulagsgátt, dags. 30. janúar 2025, þar sem sveitarfélagið Skeiða- og Gnúpverjahreppur óskar eftir umsögn Náttúrufræðistofnunar vegna vinnslutillögu á aðalskipulagsbreytingu fyrir Búðanámu.

Breytingin felur í sér stækkun námu E13 í Aðalskipulagi Skeiða- og Gnúpverjahrepps vegna fyrirhugaðra framkvæmda við Búðafossveg (nr. 23). Náman er stækkuð úr 1 ha í 4,5 ha og efnismagn sem heimilt verður að taka hækkað úr 50.000 m³ í 60.000 m³.

Náttúrufræðistofnun hefur kynnt sér tillöguna og vill koma eftirfarandi ábendingum á framfæri:

Þjósárhraunið er stærsta hraun á Íslandi runnið á nútíma fyrir um 8.600 árum og tengist eldstöðvakerfinu í Bárðarbungu. Hraunið er áætlað um 970 km² að stærð og er að meðaltali um 26 m þykkt. Þjósárhraunið er metið með hátt vísinda- og fræðslugildi og nýtur sérstakrar verndar skv. 61. gr. náttúruverndarlaga (nr. 60/2013). Víða er Þjósárhraunið þakið jarðvegi og gróðri, eða yngri hraunum, en í Uppsveitum Árnessýslu eru nokkuð stór hraunasvæði þar sem yfirborð Þjósárhraunsins er nær óraskað og vel greinilegt, t.d. sunnan við Árnes. Samkvæmt 61. gr. náttúruverndarlaga um sérstaka vernd kemur fram að forðast ber að raska eldhraunum frá nútíma nema að brýna nauðsyn beri til og er þar fyrst og fremst átt við brýna almannahagsmuni.

Fossinn Búði nýtur einnig sérstakrar verndar skv. 61. gr. náttúruverndarlaga (nr. 60/2013) og þar stendur „*fossar og nánasta umhverfi þeirra að því leyti að sýn að þeim spillist ekki, [...]*“. Ekki er ljóst útfrá greinargerð fyrirhugaðra aðalskipulagsbreytinga hvort að Búðanáma sé sýnileg í nágrenni fossins Búða eða hvort hún hafi áhrif á fossasýn.

Vestan við Búðanámu er Búðagarður sem er jökulgarður frá lokum síðasta jökulskeiðs. Rannsóknir hafa sýnt að um eru að ræða margfalda jökulgarða af mismunandi aldri, og má rekja þá nær óslitið frá Skarðsfjalli í vestri og að Eystri-Rangá. Mestur er jökulgarðurinn við fossinn Búða, Búðagarður, um 9.800 ára gamall, en ytri garðarnir eru eldri, allt að 12.000 ára. Samheiti yfir þessa jökulgarða er Búðaröðin, og hefur hún hátt vísinda- og fræðslugildi sem ummerki um stöðu ísaldarjökuls og hörfun hans í lok síðasta jökulskeiðs og í upphafi nútíma. Jökulgarðar á Suðurlandi frá þessu tímabili hafa varðveist illa og því hefur Búðaröðin hátt verndargildi vegna fágætis í landshlutanum. Búðagarðurinn hefur einnig mikið

sögulegt gildi um rannsóknir jarðvísindamanna í byrjun og fram undir miðja síðustu öld um jöklunarsögu landsins. Þar sem fyrirhuguð Búðanáma er staðsett hefur Þjórsárhraunið runnið upp að Búðagarðinum og saman mynda þau jarðminjaheild um atburði í jarðsögu landsins í upphafi nútíma sem hefur einnig mikið verndargildi. Búðanáma mun hafa mikil neikvæð áhrif á þessar mikilvægu jarðminjar með því að raska jarðminjaheild og ásýnd þeirra.

Ákvörðun um nýtt efnistökusvæði við Búðagarðinn kemur fram árið 2009 í tengslum við Búðafossveg en að mati Náttúrufræðistofnunar var ekki tekið nægilegt tillit til verndargildis jarðminja svæðisins á þeim tíma. Svæðið er óraskað og telur Náttúrufræðistofnun þörf á að endurskoða staðsetningu efnisnámunnar og vinnur að umsögn um matsskyldufyrirspurn um stækkun Búðanámu sem nú liggur fyrir hjá Skipulagsstofnun.

Vegna sérstöðu og verndargildis Þjórsárhrauns, Búðaraðarinnar og fossins Búða, telur Náttúrufræðistofnun mikilvægt að sveitarfélagið hugi frekar að verndun svæðisins sem liggur að Þjórsá. Búðaröðin hefur mikið vísinda- og fræðslugildi um tímabil í lok síðasta jökulskeiðs og í upphafi nútíma og ætti að vernda þar sem slíkir staðir eru fágætir á Suðurlandi. Þjórsárhraun er vitnisburður um eitt mesta hraunflæði á nútíma og þykir alþjóðlega mikilvægt. Á umliðnum árum hefur Náttúrufræðistofnun hvatt sveitarfélög á Suðurlandi til að huga að vernd á óröskuðum hluta Þjórsárhrauns á meðan þess er enn kostur.

Náttúrufræðistofnun gerir ekki frekari athugasemdir um vinnslutillögu aðalskipulagsbreytinga.

Virðingarfyllt,

Lovísa Ásbjörnsdóttir
jarðfræðingur